

УДК 340.15 (4)"18":339. 922/923

Л. О. Попсуєнко, канд. юрид. наук, доцент, доцент
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра історії держави та права
Фонтанська дорога, 23, Одеса, 65009, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗВИТОК ІДЕЇ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІЖДЕРЖАВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ХІХ СТ.

Статтю присвячено дослідженню розвитку ідеї, а також процесу становлення європейської міждержавної інтеграції у період ХІХ ст. Розробка та поширення теорії європейського об'єднання у цей час свідчили про формування передумов для подальшої європейської міждержавної інтеграції.

Ключові слова: Європа, європейська міждержавна інтеграція, ідея європейської міждержавної інтеграції.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення питань з історії європейської міждержавної інтеграції на сьогоднішній день постійно набирає обертів, що пов'язано із натхненним прагненням України вступити до Європейського Союзу.

Так, Європа здавна стала місцем народження та втілення ідей демократії, прав і свобод людини, у культурній площині якої важко привести до одного цивілізаційного знаменника латинський католицький південь, протестантську північ і слов'янський православний схід з їхніми мовними, національними, релігійними чи регіональними відмінностями. Разом з тим, європейська цивілізація завжди претендувала на універсальність своєї культури та своїх цінностей і, насправді, її духовний та політичний набуток поширився по всьому світу [13, с. 359].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання щодо вивчення історії європейської міждержавної інтеграції, а також міждержавної інтеграції в рамках Європейського Союзу так чи інакше, відображено у працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених і спеціалістів у галузі теорії та історії держави і права, права Європейського Союзу, міжнародного права та інших навчальних дисциплін: М. Р. Аракеяна, Е. Аннерса, Х. Н. Бехруза, О. К. Вишнякова, Ю. М. Оборотова, Б. Й. Тищика, В. Хендерсона, І. В. Яковюка та ін.

Мета статті. Мета наукового дослідження полягає у встановленні закономірностей та з'ясуванні особливостей розвитку ідеї та процесу становлення європейської міждержавної інтеграції у ХІХ ст.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що зародки процесів європейської єдності під різними мотивами й потребами сягають сивої давнини. Загалом, вони ґрунтувалися, передусім, на подоланні перманентної агресивності й ворожнечі між європейськими народами, що періодично спричиняли міжусобні війни.

Здавна мрії про європейську єдність виношувалися як політиками, так і філософами – те, що при логічному завершенні здатне було зробити Європу єдиною спільнотою, відмінною від усіх, яку тільки лише знало людство.

Багатим на об'єднаних проекти виявилось саме ХІХ ст. Так, наприклад, Наполеон Бонапарт не тільки об'єднав силовим шляхом більшу частину Європи, але й здійснив тут широку реструктуризацію і модернізацію.

Завоювання влади Наполеоном спочатку надихнуло багатьох сучасників. Спершу ним захоплювалися Г. Гегель, І. Гете та інші європейські філософи і діячі культури.

Зокрема, великий інтерес представляють інтеграційні ініціативи німецького філософа початку ХІХ ст. К. Х. Ф. Краузе про створення всесвітнього правового союзу, який вбачав рушійну силу об'єднання Європи в особі Наполеона. В своїй книзі «Союз людства», виданій в 1801 р., зазначав, що саме у Франції почалося те відродження суспільства, яке врешті-решт приведе до об'єднання всіх європейських народів в одну державу.

Надалі Краузе ще більш виразно пов'язував здійснення своїх ідей з Наполеоном і майбутньою «світовою державою», яку той мав створити, що цілком відповідало задумам самого імператора і давало їм теоретичне обґрунтування [14, с. 164].

було затверджено Конституцією 1867 р., окремі статті якої були присвячені суто економічним питанням та їх правовій регламентації.

Так, Північно-німецький союз представляв собою єдину митну та комерційну територію, яка була ззовні оточена митним кордоном, а створення Конфедерації стало формою політичної інтеграції німецьких держав, основою якої став приклад успішної економічної міждержавної інтеграції [6, с. 93-94].

Зовнішньополітичними обставинами, які сприяли створенню сприятливих умов для остаточного об'єднання німецьких земель, і, водночас, важливим етапом у політичному та економічному розвитку Німеччини стала перемога Північно-німецького союзу у війні проти Франції, створення Німецької імперії і прийняття Конституції 1871 р.

Поряд із розвитком економічних інтеграційних процесів на території Німеччини відбувається уніфікація права, важливим результатом якої стало видання Німецького цивільного уложення – найбільшої кодифікації буржуазного цивільного права, в якому партикуляризм і строгатість правових укладів змінилося єдиним імперським законодавством.

Державно-політичні, економічні та правові процеси, які відбувалися у цей час на німецьких землях сприяли наступному розвитку ідеї європейської міждержавної інтеграції.

Так, доволі цікавим був проект Європейської конфедерації відомого швейцарсько-німецького юриста, теоретика міжнародного і державного права ХІХ ст. І. К. Блюнчлі, який у своїй праці «Організація європейського союзу держав» (1878 р.) пропонував створити двопалатний законодавчий орган європейської федерації з урахуванням питомої ваги країн в європейській і світовій політиці та економіці, виділяючи в окрему групу «великі держави», тим самим обґрунтовуючи ідею створення політичного союзу держав, що репрезентував би інтереси всього європейського співтовариства [10, с. 1928].

Кінець ХІХ ст. позначився трансформацією уявлень про форму і мету європейського об'єднання. В цьому зв'язку показовою є позиція французького вченого А. Леруа-Бол'є, який пропонував створити унію або асоціацію європейських держав. За модель такої унії пропонувалося обрати не федеративну, а конфедеративну модель, яка б дозволяла максимально враховувати «національну індивідуальність» європейських держав. А. Леруа-Бол'є був одним з перших, хто свідомо відмовився від формули «Сполучені Штати Європи» на користь конструкції «Європейський союз» [4, с. 61].

Розроблені у цей час прогресивні за своїм змістом проекти об'єднання європейських держав не могли бути впроваджені на практиці. Справа в тім, що в цей період в Європі розпочався процес утвердження національної єдності і формування національних держав, що супроводжувався боротьбою за звання «цивілізованої нації». Це викликало, з одного боку, національну консолідацію в межах конкретних європейських держав, а з другого — гострі міжнаціональні протиріччя [3, с. 43].

Висновки. Отже, державно-політична, економічна та правова єдність Німеччини, досягнута в процесі складного історичного шляху об'єднання, слугувала важливою підвалиною для розвитку міждержавної інтеграції країн Європи у ХХ ст. А європейська ідея, що ввібрала в себе багатомісячний історичний досвід Європи, духовний спадок різних епох, сприяла освідомленню європейськими народами своєї спільності, «європейської ідентичності», була ідеологічним підтвердженням унікальності і цілісності європейської цивілізації, подальше збереження і розвиток якої потребувало єдності народів, які розділяють ці цінності [9, с. 16].

Список літератури

1. Гаджиев К. С. Введение в геополитику / К. С. Гаджиев. – М. : Логос, 2004. – С. 273.
2. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. М. Маймескулов, Д. А. Тихоненков, В. В. Россіхін, С. І. Власенко ; за ред. Л. М. Маймескулова. – Х. : Право, 2011. – С. 432.
3. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / І. В. Яковюка, Т. М. Анакіна, О. Я. Трагнюк, Т. В. Комарова ; за ред. І. В. Яковюка. — К. : Ред. журн. «Право України», 2012. – С. 38.
4. Европа : проблемы интеграции и развития [Текст] : монография в 2-х томах. — Т. 2. Колл. автор. / под общ. ред. О. А. Колобова. — Н. Новгород : ФМО/ИСИ НИГУ; Изд-во АГПИ им. А. П. Гайдара, 2008. — С. 20.

5. Кацин М. Ю. Развитие Німецького митного союзу (1834-1853): історико-правові особливості в аспекті європейської економічної інтеграції / Кацин М. Ю. // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – Вип. 3. – С. 21.
6. Кацин М. Ю. Європейська економічна міждержавна інтеграція (XIX ст.-кін. 40-х рр. XX ст.) : монографія : іст.-правов. дослідж. / М. Ю. Кацин ; НУ «ОЮА». – О. : Фенікс, 2016. – С. 38.
7. Кембаев Ж. М. Идея «Соединенных Штатов Европы» в политико-правовых взглядах В. И. Ленина и Л. Д. Троцкого / Ж. М. Кембаев // Право и политика. – 2011. – № 9. – С. 1551-1557.
8. Кольцов М. В. Европейская интеграция : история и современность : текст лекций / М. В. Кольцов. – Ярославль : ЯрГУ, 2014. – С. 16 – 17.
9. Матвеевский Ю. А. Европейская интеграция в исторической ретроспективе / Ю. А. Матвеевский. – М.: МГИМО-Университет, 2011. – С. 11.
10. Ударцев С. Ф. Эволюция идеи европейского единства и опыт ее реализации в моделях государственного устройства / С. Ф. Ударцев // Право и политика. – № 11 (155). – 2012 – С. 1928.
11. Хлібовська Г. Німецьке питання у європейській дипломатії кінця 40-х – початку 70-х років XIX століття / Г. Хлібовська // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Зб. наук. праць : Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – 2009. – Вип. 15. – С. 183–187.
12. Тищик Б. Й. Німеччина: історія державності та права (IX ст. – початок XXI ст.) / Б. Й. Тищик. – Львів : Тріада плюс, 2011. – С. 97.
13. Череватий С. В. Развитие ідеї європейської інтеграції та її значення для України / С. В. Череватий // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. — К., 2010. — Вип. 19. — С. 359.
14. Чубарьян А. О. Европейская идея в истории. Проблемы войны и мира / А. О. Чубарьян. – М.: «Международные отношения». – 1987. – С. 164.

Стаття надійшла 25.05.2017 р.

Л. А. Попсуенко, канд. юрид. наук, доцент, доцент
 Национальный университет «Одесская юридическая академия»
 Кафедра истории государства и права
 Фонтанская дорога, 23, Одесса, 65009, Украина

К ВОПРОСУ О РАЗВИТИИ ИДЕИ И СТАНОВЛЕНИИ ЕВРОПЕЙСКОЙ МЕЖГОСУДАРСТВЕННОЙ ИНТЕГРАЦИИ В XIX В.

Резюме

Статья посвящена исследованию развития идеи, а также процесса становления европейской межгосударственной интеграции в период XIX в. Разработка и распространение теории европейского объединения в исследуемый период свидетельствовали о формировании предпосылок для дальнейшей европейской межгосударственной интеграции.

Ключевые слова: Европа, европейская межгосударственная интеграция, идея европейской межгосударственной интеграции.

L.O. Popsuienko, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
 National University «Odessa Law Academy»
 the Department of History of State and Law
 Fontanska Doroga, 23, Odessa, 65009, Ukraine

THE QUESTION ABOUT DEVELOPMENT IDEA AND FORMATION OF EUROPEAN INTEGRATION INTERSTATE IN THE XIX CENTURY

Summary

The article studies the development of ideas and the formation process of European integration intergovernmental during the nineteenth century. Development and dissemination of European unification theory at this time showed the formation of conditions for further European integration interstate.

Key words: Europe, European integration interstate, intergovernmental idea of European integration.